

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

3/2025

ročník/volume 35

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 2

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 7 – 18

Dátum vydania/Publication date: 15. júl 2025/July 15, 2025

Boris VAŇO
INFOSTAT – Výskumné demografické centrum

SPOLUŽITIE CENZOVÝCH DOMÁCNOSTÍ NA SLOVENSKU

COEXISTENCE OF CENSUS HOUSEHOLDS IN SLOVAKIA

ABSTRAKT

Spolužitie viacerých cenзовých domácností v jednom byte je komplexný fenomén, ktorý ovplyvňuje mnoho faktorov. Medzi najvýznamnejšie patrí stupeň urbanizácie a s ním spojená štruktúra bytového fondu. Vývoj spolužitia cenзовých domácností za posledných 60 rokov nebol rovnomerný, významný vplyv na trend spolužitia cenзовých domácností mala zmena spoločenského zriadenia na konci 80. rokov 20. storočia. Regionálne rozdiely v spolužití cenзовých domácností na Slovensku sú významné a v podstate sú podobné ako regionálne rozdiely rodinného a reprodukčného správania obyvateľstva.

ABSTRACT

The coexistence of several census households in one dwelling is a complex phenomenon that affects many factors. The most important ones are the degree of urbanization and the associated structure of the housing stock. The development of coexistence of census households over the past 60 years has been uneven, a significant impact on the trend of coexistence of census households was the change in the political regime at the end of the 1980s. Regional differences in coexistence of census households in Slovakia are significant and are essentially similar to regional differences in family and reproductive behavior of the population.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

cenzová domácnosť, obývaný byt, spolužitie cenзовých domácností

KEY WORDS

census household, occupied dwelling, coexistence of census households

1. ÚVOD

Spolužitie viacerých domácností v rámci jedného bytu je veľmi komplexná problematika, ktorú ovplyvňuje celý rad faktorov, ktoré môžeme súhrnne označiť ako spoločensko-ekonomicko-kultúrny kontext. Ten tvorí predovšetkým ekonomická situácia obyvateľov, situácia na trhu práce, stav a štruktúra domového a bytového fondu, stupeň urbanizácie, ako aj tradície v oblasti rodinného správania a medzigeneračných vzťahov.

Cieľom článku je vyhodnotiť základný trend v spolužití cenзовých domácností na Slovensku za posledných 60 rokov, keď v rámci sčítania obyvateľov, domov a bytov existuje koncept cenзовých domácností, ktoré sú v oficiálnej štatistike jediným zdrojom údajov o počte, štruktúre, rozmiestnení a spolužití rodín a domácností. Zároveň nás bude zaujímať aktuálna štruktúra spolužitia cenзовých domácností v závislosti od typu sídla a typu domu. Ide o dva významné aspekty spolužitia cenзовých domácností. Okrem spolužitia cenзовých domácností na celoštátnej úrovni vyhodnotíme aj územné rozdiely v tomto spolužití na úrovni okresov.

2. ÚDAJE A METODICKÉ POZNÁMKY

Všetky údaje o spolužití cenзовých domácností použité v tomto článku pochádzajú zo sčítaní obyvateľov, domov a bytov. Preto sú aj všetky použité údaje definované v zmysle sčítaní. Hodnotenie vývoja spolužitia cenзовých domácností na Slovensku je založené na údajoch zo sčítaní od roku 1961 až po najnovšie sčítanie z roku 2021. Štrukturálne a regionálne rozdiely v spolužití cenзовých domácností hodnotíme na základe údajov z najnovšieho sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2021.

V centre našej pozornosti sú cenзовé domácnosti a ich spolužitie v obývaných bytoch.

Cenzovú domácnosť tvoria osoby, ktoré spoločne obývajú jeden byt, pričom sú vyčlenené na základe vzájomných rodinných vzťahov. Hlavné kritériá sú teda spoločné bývanie a rodinné, resp. príbuzenské vzťahy. Cenzová domácnosť je základná jednotka, ktorá sa ďalej nedelí. Cenzové domácnosti sú na Slovensku zároveň jediným zdrojom údajov o počte, veľkosti, štruktúre, rozmiestnení a spolužití rodín.

Do roku 2001 boli cenзовé domácnosti tvorené na základe trvalého pobytu, v roku 2011 podľa miesta sčítania a v roku 2021 podľa súčasného pobytu. Zmena pobytu bola zavedená, aby sa získal čo najobjektívnejší obraz rodinných spolužití.

Definícia obývaného bytu sa počas sledovaného obdobia menila. V sčítaniach 1961 – 2001 sa za obývaný považoval byt, v ktorom bola na trvalý pobyt prihlásená aspoň jedna osoba alebo užívateľ mal v ňom dočasný pobyt z dôvodu zamestnania alebo štúdia. Za obývané byty sa považovali aj byty, ktorých užívatelia boli dočasne neprítomní, a to aj na dlhší čas. Pri sčítaní v roku 2011 sa za obývaný považoval byt, v ktorom sa zdržiaval aspoň jeden užívateľ väčšiu časť roka, ale aj byt, ktorého užívateľ bol dočasne neprítomný. Pri sčítaní v roku 2021 obývanosť bytu na trvalý pobyt vyjadruje skutočnosť, že v byte bol prihlásený na trvalý pobyt jeden alebo viac obyvateľov. Obývanosť na súčasný pobyt vyjadruje skutočnosť, že byt bol skutočným bydliskom jedného alebo viacerých obyvateľov v rozhodujúcom okamihu sčítania.

Medzi obývané byty nepatria byty určené na rekreáciu, uvoľnené na prestavbu alebo byty z rôznych dôvodov (obvykle právnych) nespôsobilé na bývanie.

Do bytového fondu boli pre potreby tejto analýzy zahrnuté len obývané byty v rodinných domoch, bytových domoch a iných domoch. Do úvahy sa nebrali inštitucionálne a kolektívne zariadenia (napr. domovy sociálnych služieb, zariadenia pre seniorov, zariadenia podporovaného alebo núdzového bývania, zariadenia opatrovateľskej služby, útulky), núdzové objekty (napr. ubytovanie na pracovisku), objekty nevhodné na bývanie (hlavne zo zdravotných, hygienických alebo bezpečnostných dôvodov), neskolaudované objekty, rekreačné objekty, mobilné obydlia, fiktívne objekty (nahlásenie trvalého pobytu na mestskom alebo obecnom úrade) a tiež byty nezisteného typu.

Rozhodujúcu časť bytového fondu tvoria byty v rodinných domoch a bytových domoch. Rodinný dom je budova so samostatným vstupom z verejnej komunikácie, určená predovšetkým na rodinné bývanie. Môže mať najviac tri samostatné byty a najviac štyri podlažia (vrátane podzemného). Bytový dom je budova určená na

bývanie, ktorá ma najmenej štyri byty prístupné zo spoločnej chodby alebo schodiska. Každý byt, ktorý sa nachádza v bytovom dome, musí mať svoje číslo.

Obývaný byt sa môže nachádzať aj v iných domoch ako rodinných alebo bytových. Všetky tieto budovy musia mať súpisné číslo, a pokiaľ sa v budove nachádza viac bytov, musí mať každý svoje číslo. Ide najčastejšie o polyfunkčné budovy, prevádzkové budovy (napr. budovy štátnej a verejnej správy, administratívne budovy, školy, obchodné zariadenia) alebo iné budovy nevyčlenené z domového fondu (napr. fary, horárne, majery, salaše, zámky, kaštiele).

Pri hodnotení spolužitia cenzových domácností za obdobie 1961 až 2021 treba mať na zreteli skutočnosť, že zisťovanie údajov v rámci jednotlivých sčítaní prešlo za uvedené obdobie viacerými zmenami, ktoré mohli čiastočne ovplyvniť porovnateľnosť výsledkov. Týka sa to hlavne posledných dvoch sčítaní, ktoré sa od predchádzajúcich významnejšie líšia.

Pri sčítaní v roku 1961 bolo sčítanie obyvateľov, domov a bytov spojené do jedného nedeliteľného celku. Pri predchádzajúcich sčítaniach sa obyvatelia, domy a byty síce sčítavali súčasne, ale z vecnej stránky oddelene a oddelene sa spracovávali aj výsledky jednotlivých cenzov. Ešte pri sčítaní v roku 1950 sa súkromné domácnosti (na rozdiel od kolektívnych domácností) sčítavali ako deklaratórne, t. j. na základe vyjadrenia sčítavaných osôb. Deklaratórne údaje, navyše nedostatočne spracované, však nebolo možné spoľahlivo využívať na analytické ani prognostické účely (Kučera, 1987; Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, 1965).

Pri sčítaní v roku 1961 sa domácnosti a rodiny stali samostatnou jednotkou štatistického spracovania. Domácnosti sa konštruovali až vo fáze spracovania výsledkov na základe čísla domácnosti a vzťahov medzi členmi domácnosti, ktoré sa zisťovali pri sčítaní. Zároveň vznikol nový koncept domácností, ktorý sa začal uplatňovať hlavne pri sčítaniach, ale aj pri niektorých výberových zisťovaniach. Domácnosti boli vymedzené na základe troch hľadísk – bytového, ekonomického a rodinného. Tak vznikli bytové, spoločne hospodáriace a cenzové domácnosti. Motívom takéhoto členenia domácností bola potreba získať spoľahlivé údaje o bytovej situácii domácností, o ich ekonomickej situácii a rodinných vzťahoch. Všetky tri typy domácností boli navzájom prepojené cez vzťah k užívateľovi bytu a prednostovi cenzovej domácnosti, pričom v každom obývanom byte bola najmenej jedna cenzová domácnosť. Pokiaľ žila v byte viac ako jedna cenzová domácnosť, ich prípadné spoločné hospodárenie bolo deklaratórnym údajom (Kučera, 1987; Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, 1965).

Charakter sčítania z roku 1961 zostal zachovaný až do roku 2001. Viaceré zmeny síce nastali z obsahovej stránky, ale čo sa týka spôsobu zisťovania, nič zásadnejšie sa nezmenilo. V roku 2011 a hlavne v roku 2021 sa uplatnil nový koncept sčítania s využitím administratívnych zdrojov údajov a elektronického zberu údajov. Sčítanie v roku 2021 už bolo na Slovensku po prvýkrát v histórii integrované a plne elektronické. Zmeny nastali aj pri sčítaní domov a bytov.

Do výsledkov sčítania 2011 zasiahla aj revízia zistených údajov. Pri analýze detailnejších obsahových i územných štruktúr domácností sa totiž ukázalo, že v prípade cenzových domácností došlo zo strany obyvateľov alebo sčítacích

komisárov k čiastočnému nepochopeniu podstaty rodinných domácností. Základný problém vznikol preferovaním prístupu orientovaného na vek dieťaťa na úkor priameho príbuzenského vzťahu. Z tohto dôvodu Štatistický úrad SR pristúpil v roku 2014 k revízii publikovaných výsledkov o cenzových domácnostiach. Cenzové domácnosti boli podrobené kontrole zameranej na priame príbuzenské vzťahy. Výsledkom revízie bolo zníženie počtu cenzových domácností (predovšetkým domácností jednotlivcov), zmeny v počte jednotlivých typov cenzových domácností, v počte členov v jednotlivých typoch cenzových domácností a zvýšenie počtu detí v cenzových domácnostiach.

Z údajov zo sčítaní je možné vypočítať za celé hodnotené obdobie dva základné ukazovatele, ktoré sú použiteľné na hodnotenie spolužitia cenzových domácností. Ide o podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou na celkovom počte obývaných bytov a o priemerný počet cenzových domácností pripadajúci na jeden obývaný byt. Keďže obidva ukazovatele poskytujú pri hodnotení všetkých aspektov spolužitia cenzových domácností prakticky rovnaké výsledky, zvolili sme pre potreby nášho hodnotenia ukazovateľ, ktorý má jednoznačnejšiu interpretáciu, a tým je podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou na celkovom počte obývaných bytov.

3. SPOLUŽITIE CENZOVÝCH DOMÁCNOSTÍ NA SLOVENSKU

Spolužitie cenzových domácností na Slovensku budeme hodnotiť z troch aspektov – historický pohľad na spolužitie za posledných 60 rokov, vplyv vybraných štrukturálnych charakteristík na spolužitie cenzových domácností v roku 2021 a regionálna diferenciácia (na úrovni okresov) taktiež za rok 2021.

3.1. VÝVOJ SPOLUŽITIA CENZOVÝCH DOMÁCNOSTÍ V OBDOBÍ 1961 – 2021

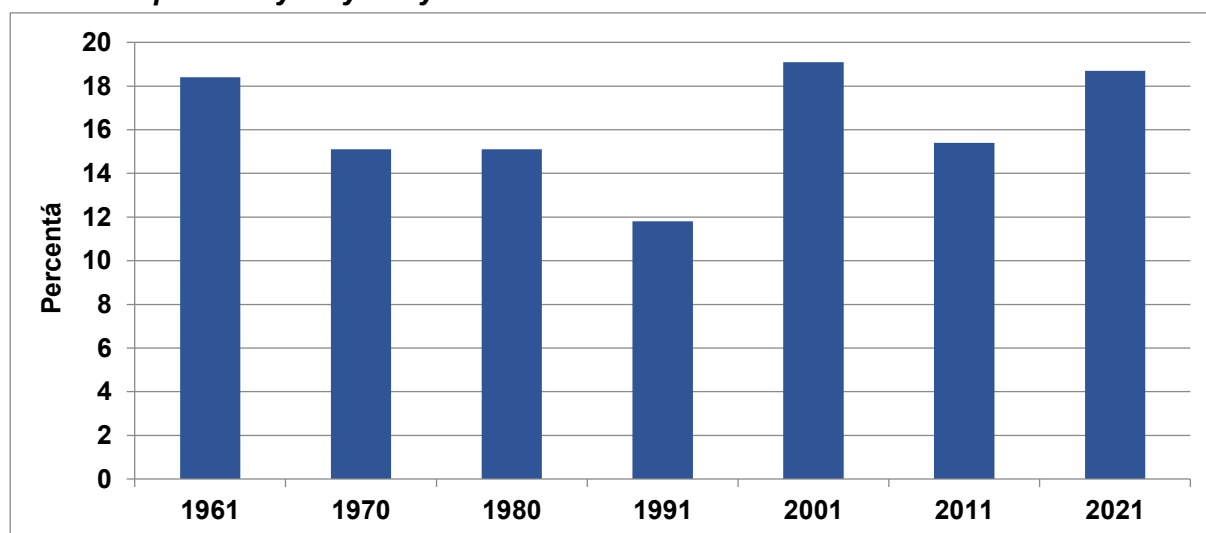
V roku 1961 sa vo vyše 18,4 % obývaných bytov na Slovensku nachádzali najmenej dve cenzové domácnosti. Veľmi podobné hodnoty dosahuje spolužitie cenzových domácností aj v súčasnosti. Pri Sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021 dosiahlo spolužitie cenzových domácností na Slovensku 18,7 %, čo bol v porovnaní s rokom 1961 rozdiel iba o 0,3 percentuálneho bodu. To však neznamená, že by bol vývoj spolužitia cenzových domácností na Slovensku za posledných 60 rokov stabilný (graf č. 1). V období 1961 až 1991 bol trend spolužitia cenzových domácností klesajúci, po roku 1991 sa, naopak, spolužitie cenzových domácností zvýšilo.

Do roku 1991 sa podiel obývaných bytov, v ktorých žila viac ako jedna cenzová domácnosť, znížil na necelých 12 %, čo predstavuje oproti roku 1961 zníženie o 6,6 percentuálneho bodu. V období 1991 až 2001 nasledoval výrazný nárast spolužitia cenzových domácností. V priebehu desiatich rokov sa podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou zvýšil o 7,7 percentuálneho bodu. 19,1-percentný podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou na celkovom počte obývaných bytov je najvyššia hodnota z celého hodnoteného obdobia 1961 až 2021. Spolužitie cenzových domácností v období 2001 až 2021 sa už nevrátilo na hodnoty pred roka 2001 a v realite sa pravdepodobne pohybovalo v blízkosti hranice 19 %¹ (graf č. 1).

¹Pokles hodnoty ukazovateľa spolužitia cenzových domácností v roku 2011 má metodologické a nie vecné pozadie a súvisí s revíziou výsledkov sčítania.

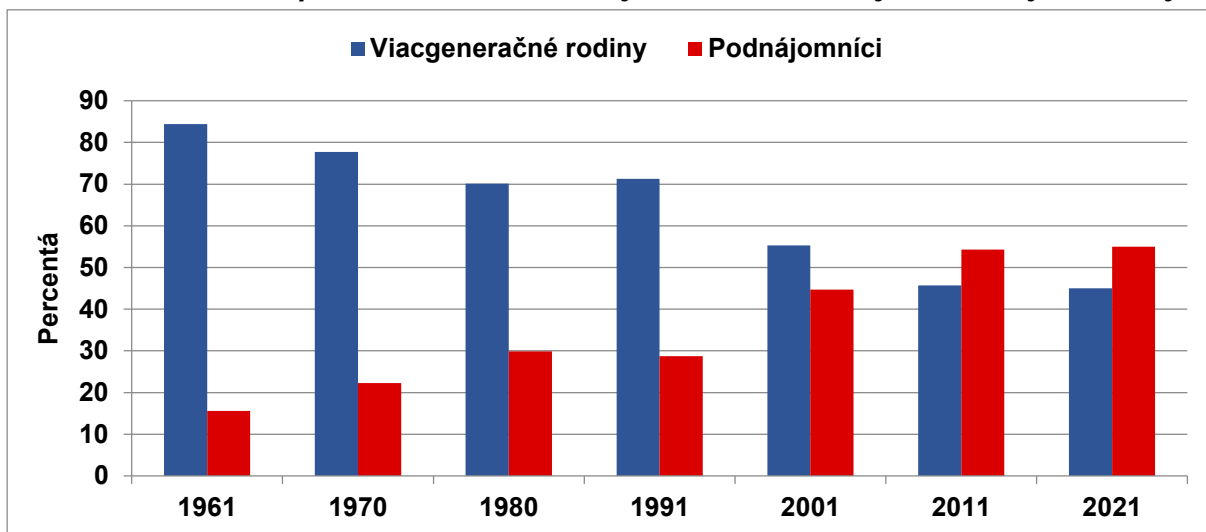
Ako sme už spomínali, úroveň spolužitia cenzových domácností na začiatku a na konci sledovaného obdobia je takmer zhodná, hoci spoločenský kontext aj štruktúra spolužitia cenzových domácností sú celkom odlišné. Je zrejmé, že na zmenu trendu v spolužití cenzových domácností mala významný vplyv zmena politických a spoločenských pomerov na konci 90. rokov minulého storočia. Obdobie socializmu bolo charakteristické nárastom urbanizácie, ako aj koncentračným charakterom migrácie, ktorý bol okrem iného spôsobený intenzívnou hromadnou bytovou výstavbou a koncentraciou pracovných príležitostí do najväčších miest a regionálnych centier. Dôsledkom bolo zhoršenie podmienok na spolužitie viacerých cenzových domácností v jednom byte, hlavne viacgeneračné. K znižovaniu viacgeneračného spolužitia prispel aj rozmach ústavnej starostlivosti o starých a chorých obyvateľov, ktorá začala čoraz viac nahrádzať starostlivosť v rodinách. Po zmene politických pomerov nastal výrazný rozvoj bývania v podnájme, ktorý rozhodujúcou mierou prispel k nárastu spolužitia viacerých cenzových domácností v jednom byte. Za nárastom bývania v podnájme treba vidieť hlavne finančnú nedostupnosť bytov pre mladých ľudí v mestách, odsun zakladania rodín do vyššieho veku a situáciu na trhu práce. V dôsledku uvedených skutočností vzrástol počet domácností jednotlivcov, ktorí po roku 1990 riešili čoraz častejšie svoje bývanie prostredníctvom podnájmu (graf č. 2).

Graf č. 1: Podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou na celkovej počte obývaných bytov

Zdroj: Štatistický úrad SR; výpočty autora

Uvedené skutočnosti dokumentuje aj pohľad na štruktúru spoločného bývania dvoch cenzových domácností v jednom byte (graf č. 2). Na začiatku sledovaného obdobia išlo predovšetkým o viacgeneračné bývanie založené na rodinných vzťahoch (až viac ako 84 % spolužití), o podnájomnícky vzťah išlo len v prípade 15,6 % spolužití. Rozdiel medzi viacgeneračným rodinným spolužitím a podnájmom sa postupne zmenšoval, ale až do roku 1991 bola prevaha viacgeneračného spolužitia výrazná. V roku 2001 sa obidve formy spolužitia cenzových domácností v jednom byte priblížili, 55,3 % predstavovali viacgeneračné spolužitia a 44,7 % podnájomnícke vzťahy. Zásadná zmena nastala až ku koncu sledovaného obdobia. V roku 2011 aj v roku 2021 prevládali už pri spolužití dvoch cenzových domácností v obývanom byte podnájomníci nad viacgeneračným spolužitím rodín. V roku 2011 bol rozdiel v prospech podnájomníckeho vzťahu takmer 10 p. b. a v roku 2021 presne 10 p. b.

Graf č. 2: Štruktúra spolužitia dvoch cenzových domácností v jednom obývanom byte

Zdroj: Štatistický úrad SR; výpočty autora

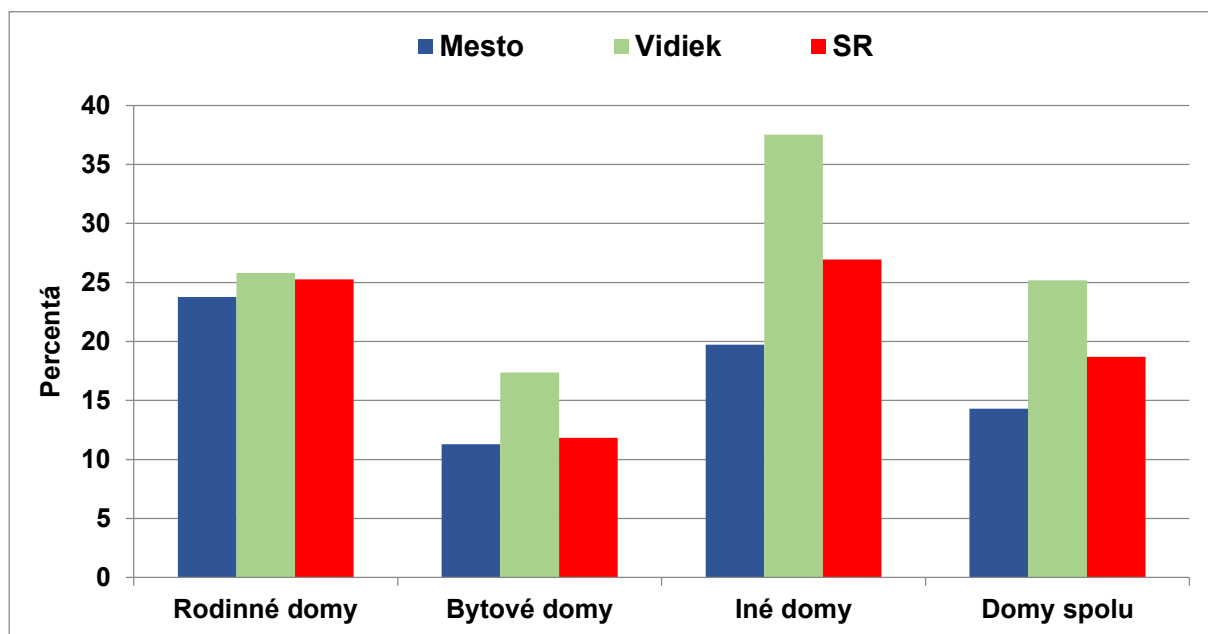
3.2. SPOLUŽITIE CENZOVÝCH DOMÁCNOSTÍ PODĽA TYPU OSÍDLENIA A DOMOVÉHO FONDU V ROKU 2021

Existuje mnoho faktorov, ktoré ovplyvňujú intenzitu spolužitia viacerých domácností v jednom byte. Medzi najvýznamnejšie, ktoré ovplyvňujú predovšetkým podmienky na toto spolužitie, patrí stupeň urbanizácie a s ním spojená štruktúra domového fondu.

Podľa údajov Sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2021, keď berieme do úvahy všetky obývané byty bez ohľadu na typ domu a typ sídla, tak obývané byty, v ktorých žije viac ako jedna cenzová domácnosť, tvoria 18,7 % obývaného bytového fondu. V mestách je tento podiel nižší, ide o 14,3 % obývaných bytov, na vidieku je to vyše 25 % (graf č. 3).

V rodinných domoch tvoria obývané byty s dvomi a viac cenzovými domácnosťami zhruba 25 % obývaného bytového fondu, pričom je len malý rozdiel medzi situáciou v mestách a na vidieku. V mestách tvoria obývané byty s viac ako jednou cenzovou domácnosťou takmer 24 % obývaných bytov, na vidieku je to 25,2 %, teda rozdiel len niečo viac ako 1 p. b. (graf č. 3).

V bytových domoch je vyše 88 % obývaných bytov obývaných jednou cenzovou domácnosťou. Obývané byty v bytových domoch, v ktorých žije viac ako jedna cenzová domácnosť, tvorili v roku 2021 len 11,8 % z obývaného bytového fondu. Rozhodujúca časť bytových domov sa nachádza v mestách, preto sú hodnoty tohto ukazovateľa za mestá veľmi blízke celoslovenskej hodnote. Podiel obývaných bytov, v ktorých žije viac ako jedna cenzová domácnosť, na celkovej počte obývaných bytov v mestách je 11,3 %, čo je hodnota len o 0,5 p. b. nižšia ako hodnota za SR. Spolužitie v bytových domoch na vidieku je výrazne vyššie ako v mestách. Až 17,4 % bytových domov na vidieku je obývaných viac ako jednou cenzovou domácnosťou (graf č. 3).

Graf č. 3: Podiel obývaných bytov s viac ako 1 cenzovou domácnosťou v SR v roku 2021

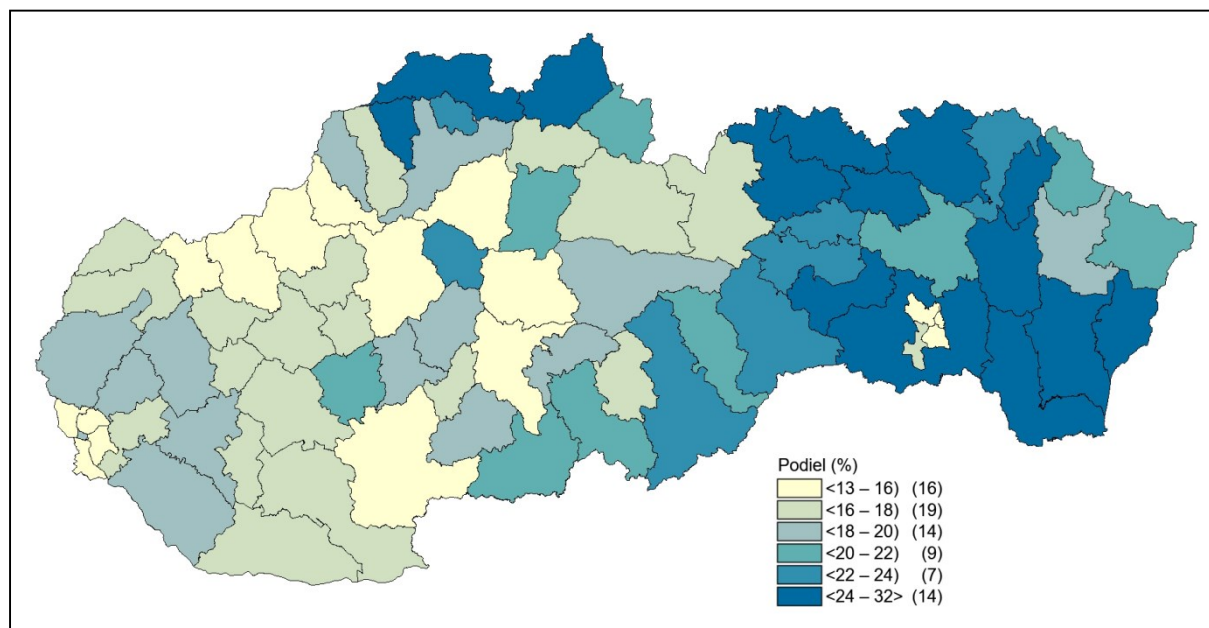
Zdroj: Štatistický úrad SR; výpočty autora

Najvyšší podiel obývaných bytov, v ktorých žije viac ako jedna cenzová domácnosť, je v skupine iných domov (27 % z obývaného bytového fondu). V mestách je to takmer 20 %, na vidieku až 37,5 % (graf č. 3). Ide však o malú skupinu domov (byty v iných domoch tvoria len 2,5 % z obývaného bytového fondu), ktorá má popri rodinných a bytových domoch zanedbateľný vplyv na celkové údaje o spolužití cenzových domácností.

3.3. SPOLUŽITIE CENZOVÝCH DOMÁCNOSTÍ V OKRESOCH SR V ROKU 2021

Podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou na celkovom počte obývaných bytov sa v okresoch SR v roku 2021 pohyboval od 13,1 % v okrese Košice I až po 31,4 % v okrese Košice-okolie. K priemernej hodnote za všetky okresy Slovenska (19,7 %) bol najbližšie okres Detva. Z uvedeného rozpätia je zrejmé, že regionálne rozdiely v spolužití domácností sú značné a nevybočujú z rámca významných regionálnych rozdielov na Slovensku v mnohých ďalších oblastiach (mapa, tabuľka).

V 13 okresoch tvorili obývané byty s viac ako jednou cenzovou domácnosťou vyše štvrtiny obývaného bytového fondu. Išlo o 11 východoslovenských okresov (Košice-okolie, Sobrance, Vranov nad Topľou, Trebišov, Sabinov, Gelnica, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Michalovce, Stropkov a Bardejov) a dva okresy zo severu stredného Slovenska (Námestovo a Bytča) (porov. mapa a tabuľka).

Mapa: Podiel obývaných bytov s viac ako 1 cenzovou domácnosťou v okresoch SR v roku 2021**Zdroj: Štatistický úrad SR; výpočty autora**

Všetkých 13 uvedených okresov sa vyznačuje nadpriemernou až vysokou plodnosťou. Čo je však pre spolužitie cenzových domácností dôležité, sú to všetko okresy s nízkym stupňom urbanizácie a s výnimkou okresov Námestovo a Bytča aj okresy s vysokým zastúpením rómskeho obyvateľstva. Okresy zo severu stredného Slovenska môžeme zas zaradiť medzi najtradičnejšie okresy, čo sa týka rodinného správania, čo nepochybne prispieva k častejšiemu spolužitiu viacerých cenzových domácností v jednom obývanom byte hlavne v zmysle viacgeneračného bývania.

Tabuľka: Okresy s najväčším a najmenším podielom obývaných bytov s viac ako 1 cenzovou domácnosťou v okresoch SR v roku 2021

Najvyššie hodnoty (v %)		Najnižšie hodnoty (v %)	
Košice-okolie	31,37	Košice I	13,08
Sobrance	30,93	Bratislava IV	13,16
Vranov nad Topľou	29,56	Bratislava II	13,51
Trebišov	29,24	Košice IV	13,77
Sabinov	28,53	Bratislava III	14,10
Gelnica	27,16	Zvolen	14,37
Kežmarok	26,78	Ilava	14,44
Námestovo	26,71	Myjava	14,44
Stará Ľubovňa	25,98	Martin	14,79
Michalovce	25,81	Bratislava V	14,80

Zdroj: Štatistický úrad SR, výpočty autora

V 11 okresoch tvorili v roku 2021 byty s viac ako jednou cenzovou domácnosťou menej ako 15 % obývaného bytového fondu. Okrem štyroch bratislavských a dvoch košických mestských okresov išlo ešte o okresy Zvolen, Ilava, Myjava, Martin a Banská Bystrica. Tesne nad hranicou 15 % boli okresy Prievidza a Košice III.

Z bratislavských a košických okresov neboli teda medzi okresmi s najnižším spolužitím cenzových domácností len okresy Bratislava I a Košice II. V prípade bratislavského okresu boli hlavnou príčinou vhodné podmienky na podnájomné bývanie (spôsobené situáciou na trhu práce a obsadenosťou bytového fondu) a v prípade košického okresu vysoké zastúpenie rómskeho obyvateľstva.

K priemeru (v intervale od 19 do 20 %) sa v roku 2021 blížilo spolužitie cenzových domácností v ôsmich okresoch – Krupina, Brezno, Detva, Žilina, Galanta, Malacky, Humenné a Dunajská Streda. V tejto skupine okresov prevládali okresy z juhu stredného a západného Slovenska, doplnené o západoslovenský okres Malacky, severoslovenský okres Žilina a východoslovenský okres Humenné.

Medzi okresmi s nadpriemerne intenzívnym spolužitím cenzových domácností prevládali okresy z východného a severu stredného Slovenska. Tesnejšie nad priemerom bolo aj niekoľko okresov z juhu stredného Slovenska (Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Revúca, Lučenec a Krupina) a jediným západoslovenským okresom s nadpriemerným spolužitím cenzových domácností sa stal okres Zlaté Moravce. Okrem okresu Zlaté Moravce dosahovalo spolužitie cenzových domácností na západnom Slovensku hodnotu vyššiu ako 19 % už len v okresoch Galanta, Malacky a Dunajská Streda (mapa).

Keď neberieme do úvahy košické mestské okresy, tak podpriemerné spolužitie cenzových domácností sa v roku 2021 týkalo na východnom Slovensku len okresov Humenné a Poprad, pričom okres Humenné patril do skupiny okresov so spolužitím cenzových domácností tesne pod priemernou hodnotou. Zo Žilinského kraja sa medzi okresy s podpriemerným spolužitím cenzových domácností zaradili len štyri okresy. Tesne pod priemerom sa nachádzal okres Žilina, ďalej do tejto skupiny patrili okresy Dolný Kubín a Liptovský Mikuláš a okres Martin, ktorý bol v skupine okresov s najnižšou intenzitou spolužitia cenzových domácností. Do tridsiatky okresov s najnižším spolužitím cenzových domácností sa v roku 2021 okrem košických okresov a okresov Zvolen, Martin a Banská Bystrica dostali už len okresy zo západného Slovenska, t. j. z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho alebo Nitrianskeho kraja (mapa).

4. ZÁVER

Spolužitie cenzových domácností ovplyvňuje celý rad faktorov od ekonomickej situácie obyvateľov a situácie na trhu práce, cez stupeň urbanizácie a štruktúru domového a bytového fondu až po tradície v oblasti rodinného správania a medzigeneračných vzťahov.

Tieto faktory majú svoj vývoj, čo sa následne premieta do vývoja spolužitia cenzových domácností. Dlhodobo sa zvyšuje životná úroveň obyvateľov a spolu s ňou sa zvyšujú aj nároky na bývanie. Rastúce nároky na bývanie a zmeny v procese urbanizácie sa premietajú do zmien v štruktúre domového a bytového fondu. Mení sa životný štýl obyvateľov. Medzi dôležité prejavy nového životného štýlu patrí odsúvanie zakladania rodín do vyššieho veku a presúvanie starostlivosti o starých a chorých členov rodiny z rodín na zdravotnícke a sociálne zariadenia. Zakladanie rodín v neskoršom veku súvisí hlavne s predlžujúcim sa obdobím vzdelania, rastúcim dôrazom na budovanie pracovnej kariéry v nadväznosti na ukončené vzdelanie a cenovou nedostupnosťou bytov pre mladé rodiny hlavne v mestách. Mení sa nielen

veková štruktúra obyvateľstva, ale aj štruktúra podľa rodinného stavu. Viac seniorov a viac slobodných vo veku do 30 rokov znamená rastúci tlak na sociálne služby na jednej strane a podnájmy na strane druhej.

Vývoj spolužitia cenzových domácností za posledných 60 rokov, ktorý bol predmetom nášho hodnotenia, bol významne ovplyvnený zásadnými politickými a spoločenskými zmenami na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia. Keď porovnáme vývoj spolužitia cenzových domácností v bývalom režime (sčítania obyvateľov do roku 1991) a v novom režime (sčítania obyvateľov od roku 2001), vidíme rozdielny trend spolužitia cenzových domácností aj zmeny v štruktúre tohto spolužitia v zmysle pomeru medzi viacgeneračným rodinným spolužitím a podnájomným spolužitím.

Pri hodnotení vplyvu stupňa urbanizácie a s ním spojenej štruktúry domového a bytového fondu na spolužitie cenzových domácností môžeme konštatovať, že ide o mimoriadne významné faktory. Aj naše hodnotenie potvrdilo, že rodinné domy, ktoré majú prevahu hlavne na vidieku, sa vzhľadom na svoje parametre (obytná plocha, počet obytných miestností, počet podlaží) častejšie využívajú na spolužitie viacerých cenzových domácností, hlavne pokiaľ ide o viacgeneračné rodinné spolužitie. V bytových domoch, ktoré výrazne prevažujú v mestách, býva spolužitie viacerých cenzových domácností menej časté, a ak sa vyskytne, tak spolubývajúcou cenzovou domácnosťou býva najčastejšie domácnosť jednotlivca, či už ide o príbuznú osobu, alebo podnájomníka.

Čo sa týka spolužitia cenzových domácností, je regionálna diferenciácia podobná diferenciácii rodinného a reprodukčného správania. V regiónoch s vyššou úrovňou plodnosti a sobášnosti je častejšie spolužitie viacerých cenzových domácností v jednom obývanom byte ako v regiónoch, v ktorých je reprodukcia menej intenzívna. Intenzívnejšia reprodukcia aj častejšie spolužitie cenzových domácností prináša väčšiu priemernú veľkosť domácností, čo je prepojené na štruktúru domového a bytového fondu, stupeň urbanizácie a v konečnom dôsledku na životný štýl obyvateľov a domácností. V kontexte spolužitia domácností, životný štýl ďalej súvisí so životnou úrovňou, etnicitou aj religiozitou. Keď zohľadníme všetky uvedené skutočnosti, dostaneme komplexný obraz o regionálnych rozdieloch v spolužití cenzových domácností na Slovensku vrátane príčin a dôvodov. Geograficky možno rozdiely v spolužití cenzových domácností vymedziť ako rozdiely medzi severom a východom Slovenska na jednej strane a západom, juhozápadom a stredom Slovenska na druhej strane.

Príspevok vznikol v rámci projektu APVV–23-0062 Depopulácia a destabilizácia? Prognózy a simulácie demografického vývoja SR do konca 21. storočia a modelovanie jeho vybraných dopadov.

LITERATÚRA

- Kučera, M. (1987). Domácnosti v československej demografii a statistice. *Demografie*, 29(3), 228-233.
- Slovenský štatistický úrad. (1975). *Rozvoj spoločnosti v Slovenskej socialistickej republike podľa výsledkov sčítania ľudu, domov a bytov 1970*. Slovenský štatistický úrad.

Ústřední komise lidové kontroly a statistiky. (1965). *Sčítání lidu, domů a bytů v Československé socialistické republice 1961, díl III: Domy, byty, domácnosti a rodiny*. Ústřední komise lidové kontroly a statistiky.

Slovenský štatistický úrad. (1983). *Sčítanie ľudu, domov a bytov 1980 v Slovenskej socialistickej republike*. Slovenský štatistický úrad.

Štatistický úrad SR. (2025). Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021. <https://www.scitanie.sk/>

Štatistický úrad SR. (2025). Údaje z minulých sčítaní od 1991: Výsledky SLDB 1991. <https://www.scitanie.sk/o-scitani/udaje-z-minulych-scitani-od-1991>

Štatistický úrad SR. (2025). Údaje z minulých sčítaní od 1991: Výsledky SODB 2001. <https://www.scitanie.sk/o-scitani/udaje-z-minulych-scitani-od-1991>

Štatistický úrad SR. (2025). Údaje z minulých sčítaní od 1991: Výsledky SODB 2011. <https://www.scitanie.sk/o-scitani/udaje-z-minulych-scitani-od-1991>

RESUMÉ

Spolužitie viacerých domácností v rámci jedného bytu je veľmi komplexná problematika, ktorú ovplyvňuje celý rad faktorov, ktoré môžeme súhrnne označiť ako spoločensko-ekonomicko-kultúrny kontext. Ten tvorení predovšetkým ekonomická situácia obyvateľov, situácia na trhu práce, stav a štruktúra domového a bytového fondu, stupeň urbanizácie, ako aj tradície v oblasti rodinného správania a medzigeneračných vzťahov.

V roku 1961 sa vo viac ako 18 % obývaných bytov na Slovensku nachádzali najmenej dve cenzové domácnosti. Veľmi podobné hodnoty dosahuje spolužitie cenzových domácností aj v súčasnosti. V období 1961 až 1991 bol trend spolužitia cenzových domácností klesajúci, po roku 1991 sa, naopak, spolužitie cenzových domácností zvýšilo. Na začiatku sledovaného obdobia išlo predovšetkým o viacgeneračné bývanie založené na rodinných vzťahoch, podnájomný vzťah bol pri spolužití dvoch cenzových domácností výrazne menej častý. Rozdiel medzi viacgeneračným rodinným spolužitím a podnájomom sa postupne zmenšoval, ale až do roku 1991 bola prevaha viacgeneračného spolužitia výrazná. V rokoch 2011 a 2021 prevládali už pri spolužití dvoch cenzových domácností v jednom byte podnájomníci nad viacgeneračným spolužitím rodín.

Existuje mnoho faktorov, ktoré ovplyvňujú intenzitu spolužitia viacerých domácností v rámci jedného bytu. Medzi najvýznamnejšie, ktoré ovplyvňujú predovšetkým podmienky na toto spolužitie, patrí stupeň urbanizácie a s ním spojená štruktúra domového fondu. V roku 2021 bol podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou na vidieku približne 25 %, kým v mestách to bolo len niečo vyše 14 %. Spolužitie viacerých cenzových domácností bolo častejšie v rodinných domoch ako v bytových.

Podiel obývaných bytov s viac ako jednou cenzovou domácnosťou na celkovom počte obývaných bytov sa v okresoch SR v roku 2021 pohyboval od 13,1 % v okrese Košice I až po 31,4 % v okrese Košice-okolie. Z uvedeného rozpätia je zrejmé, že regionálne rozdiely v spolužití domácností sú značné a nevybočujú z rámca významných regionálnych rozdielov na Slovensku v mnohých ďalších oblastiach. Medzi okresmi s nadpriemerne intenzívnym spolužitím cenzových domácností prevládali okresy z východného a severu stredného Slovenska. V tridsiatke okresov s najnižším spolužitím cenzových domácností boli v roku 2021 okrem košických okresov a okresov Zvolen, Martin a Banská Bystrica už len okresy zo západného Slovenska.

RESUME

The coexistence of multiple households within a single dwelling is a highly complex issue influenced by a variety of factors, which can be collectively referred to as the socio-economic-cultural context. This context is primarily formed by the economic situation of population, the labor market conditions, the state and structure of housing stock, the degree of urbanization, and traditions related to family behavior and intergenerational relationships.

In 1961, in more than 18 % of occupied dwellings in Slovakia were at least two census households. The cohabitation of census households is currently still very similar. Between 1961 and 1991, there was a downward trend of census household coexistence; however, after 1991, the coexistence of census households increased. At the beginning of the monitored period, this primarily consisted of multigenerational housing based on family relationships, while tenant relationships were significantly less common. The distinction between multigenerational family coexistence and tenancy gradually diminished, but until 1991, multigenerational coexistence prevailed. In 2011 and 2021, when two census households lived together in one dwelling, subtenants already prevailed over multi-generational cohabitation of families.

There are many factors that affect the intensity of coexistence between multiple households within a single dwelling. Among the most significant factors, which primarily influence the conditions for this coexistence, are the degree of urbanization and the associated structure of the housing stock. In 2021, the share of occupied dwellings with more than one census household in rural areas was approximately 25 %, while in cities it was only slightly over 14 %. The coexistence of multiple census households was more common in family houses than in apartment buildings.

The share of dwellings with more than one census household out of the total number of occupied dwellings in the districts of Slovakia ranged in 2021 from 13,1 % in the Košice I district to 31,4 % in Košice surroundings. The above range indicates significant regional differences in household coexistence, which do not deviate from the significant regional disparities in Slovakia in many other areas. Among districts with above-average intensity of census household coexistence, districts from eastern and northern Slovakia prevailed. In the thirty districts with the lowest census household coexistence in 2021, apart from Košice districts and the districts of Zvolen, Martin, and Banská Bystrica, only districts from western Slovakia were included.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

Ing. Boris Vaňo vyštudoval Vysokú školu ekonomickú v Bratislave, následne absolvoval postgraduálne štúdium demografie na Karlovej univerzite v Prahe. Od roku 1980 pracuje v Inštitúte informatiky a štatistiky ako výskumný pracovník v oblasti demografie. V rokoch 2000 – 2014 bol vedúcim Výskumného demografického centra. V období rokov 2006 – 2010 bol podpredsedom Slovenskej štatistickej a demografickej spoločnosti pre demografiu. Špecializuje sa na hodnotenie populačného vývoja, demografické prognózy a populačnú politiku.

KONTAKT

vano@infostat.sk